

AKDENİZ'DE TÜRK-AMERİKAN TİCARİ İLİŞKİLERİNİN BAŞLAMASINDA KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

Göknur AKÇADAĞ*

Özet

Amerikalıların Akdeniz'de ticaret yapma imkanı elde etmeye çalışmaları, Osmanlı Devleti'ne bağlı Garp Ocakları ile temasa geçmeleri ile ilgilidir. 1797'den itibaren ABD ticaret gemilerinin İzmir'e gelmeye başlamaları sonucunda, ABD ile Osmanlı ülkeleri arasında ekonomik sahada bağlantılar da kurulmuştur. Osmanlı ile ticaret antlaşmasının imzalandığı 1830 öncesinde iki ülkenin hedeflerini ve yaklaşımlarını anlamamıza imkan tanıyan bazı bilgileri vererek, Akdeniz ticaretinin devletler arası çatışma konusu oluşunda Osmanlı-ABD-Garp Ocakları ilişkileri, İngiltere ve diğer Avrupa devletlerinin konuyla ilgisi, literatürde fazla kullanılmamış bazı hedef kaynaklar da esas alınmak suretiyle bu makalede ele alınacaktır. Bu bağlamda Kaptan William Bainbridge'in Akdeniz'de ABD adına faaliyetleri ve bu faaliyetlerin ABD'yi Osmanlı Devleti ile ilişkiye geçirme sürecinin önemi anlatılmıştır.

Anahtar kelimeler: Akdeniz, Amerika Birleşik Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu, Garp Ocakları, Ticaret, William Bainbridge.

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan beri izlediği politika, Avrupa'nın siyaseten işlerine karışmamayı fakat yabancı milletlerle ticarî ilişkileri genişletmeyi esas alan izolasyonist bir dış politika olmuştur. Bu politikanın ilk yansıması, ABD'nin ilk Başkanı Washington'un 19 Eylül

---

* Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Ed. Fak., İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü; goknurakcadag@gmail.com.

1796'da görevden ayrılırken yaptığı "Veda Konuşması"nda, daha sonra ise ABD Başkanı Monroe'nun "Monroe Doktrini" olarak anılacak olan 2 Aralık 1823'te Kongre'ye göndermiş olduğu mesajında görülmektedir. Nitekim Monroe bu mesajında ABD'nin Avrupa devletlerinin sorunlarına karışmayacağını ve Avrupa devletlerinin de ABD'nin sorunlarına karışmaması gerektiğini ifade etmiştir¹. ABD'nin bu iki başkanının ifadeleri Amerikan dış politikasını uzun süre etkileyerek, XIX. yüzyılın büyük bir bölümünde içine kapanık bir dış politika izlemelerine yol açmıştır. ABD'nin diğer ülkelerle ilişkilerini ticarî alanla sınırlayan bu anlayış, Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişkilerin kurulup gelişmesinde de olumsuz biçimde etkisini göstermiştir².

ABD, XVIII. yüzyıl sonlarında ve XIX. yüzyılda bu hedef doğrultusunda ürünlerini satabileceği yeni bölgelere yayılmada Akdeniz'i de hedef bölgeler arasına koymuştur. 1776'da bağımsızlık ilanı öncesinde Kuzey Amerika kolonilerinin ticaret gemileri, Garp Ocakları ile anlaşma imzalamış olan İngiltere'nin bayrağı altında Akdeniz'de seyredebilmekteydi. ABD, Akdeniz'de serbest ticaret yapamadığı ve güvenliği olmadığı için, uzun mücadele sonrası Garp Ocakları ile anlaşma yapmaya ve vergi vermeye mecbur kalmıştır³. Gemicilikte kuvvetli Garp Ocakları ile yapılan anlaşmalar, dolaylı olarak Osmanlı ile de bağlantıyı sağlamıştır. ABD'nin Akdeniz'deki ticarî çıkarları ile başlayan Osmanlı-ABD ilişkileri de XIX. yüzyılda neşet etmiştir. Akdeniz'in ticari potansiyelini ve Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki rolünü önemseyen ABD, Osmanlı Devleti ile de ayrıca anlaşma yapmayı istemiş, bunu gerçekleştirmek için gönderdiği görevlileri aracılığıyla 1830'a kadar devam eden bir görüşmeler süreci başlamıştır.

1783'te bağımsızlığını ilan ettikten ve devlet haline geldikten sonra, Akdeniz'de İngiliz bayraklı gemilerle ticaret yapabilen Amerikalılar, bir süre sonra mallarını İngiliz gemilerinde taşıyamaz duruma gelmeleriyle çözüm

¹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara 1997, s. 708 vd.; Amy Kaplan, *The Anarchy of Empire in The Making of U.S. Culture*, Cambridge 2002, s. 26; Daniela Rossini, "Isolationizm and Internationalizm in Perspective: Myths and Reality in American Foreign Policy", *From Theodore Roosevelt to FDR: Internationalizma and Isolationizm in American Foreign Policy*, Staffordshire 1995, s. 12.

² Çağrı Erhan, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökleri*, Ankara 2001, s. 103.

³ ABD'nin Mağrib bölgesiyle ilişkilerinin gelişimi hakkında geniş bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Erhan, *a.g.e.*, s. 35 vd.

arayışına girişmişlerdir. O dönemde Akdeniz’de kendileriyle anlaşma yapmayan devletlerin gemilerine rahat vermeyip gelir sağlayan Fas, Tunus, Cezayir ve Trablusgarp ile ticaret anlaşması imzalamak zorunda kalmışlardır⁴. Amerikan kamuoyuna yansıyan Cezayir korsanlarının Amerikan gemilerine saldırısı ve esir alınmaları, bu konuda Amerikalıların adım atmasını zorunlu kılmış ve anlaşma yapmakta çözümünü bulmuşlardır. Bu ticaret anlaşmaları, ABD’nin Akdeniz’de ticaretini geliştirmek için önemli rol oynamıştır. ABD, Akdeniz’de etkili olan Berberi Beylikleri ile diğer Avrupa ülkeleri gibi Akdeniz ticaretinden faydalanabilmek için uzlaşma yoluna gitmiştir⁵. 28 Haziran 1786’da Fas, 5 Eylül 1795’de Cezayir, 17 Haziran 1796’de Tunus⁶ ile ABD arasında anlaşmalar yapılmıştır⁷. Taraflar arasındaki mücadele ABD’nin çıkarlarına dönük yeni anlaşmaların kabulüne yol açmıştır. Trablusgarp ve Cezayir’e karşı

---

⁴ Mine Erol, “Amerika’nın Cezayir ile Olan İlişkileri 1785-1816”, *İÜEF Tarih Dergisi*, sayı 32 (1979), s. 689-690.

⁵ David F. Long, *Nothing Too Daring, A Biography of Commodore David Porter, 1780-1843*, Maryland 1970, s. 15-16.

⁶ “The Barbary Treaties 1786-1816, Treaty of Peace and Friendship, Signed at Tunis August 28, 1797: Treaty of Peace and Friendship, signed at Tunis August 28, 1797, and, with alterations, March 26, 1799. Original in Turkish. Submitted to the Senate February 21, 1798. Resolution of advice and consent, on condition, March 6, 1798. Resubmitted to the Senate December 13, 1799. Resolution of advice and consent to altered Articles 11, 12, and 14, December 24, 1799. Ratified by the United States January 10, 1800.” The following pages of Turkish are a reproduction of the articles of the original of the altered treaty; but they are arranged in left-to-right order of pagination, and of necessity the Turkish script runs lengthways of the pages. They are followed by the French translation which is written in the original document and the English translation which is in the Department of State file. Bkz. Avalon.law.yale.edu/18th_century/bar1797t.asp: “***Under the auspices of the greatest, the most powerful of all the princes of the Ottoman nation who reign upon the earth, our most glorious and most august Emperor, who commands the two lands and the two seas, Selim Khan I the victorious, son of the Sultan Moustafa, whose realm may God prosper until the end of ages, the support of kings, the seal of justice, the Emperor of emperors. The most illustrious and most magnificent Prince Hamuda Pasha, Bey, who commands the Odgiak of Tunis, the abode of happiness; and the most honored Ibrahim Dey; and Suleiman, Agha of the Janizaries and chief of the Divan; and all the elders of the Odgiak; and the most distinguished and honored President of the Congress of the United States of America, the most distinguished among those who profess the religion of the Messiah, of whom may the end be happy...***”

⁷ Avalon.law.yale.edu/18th_century/bar1796t.asp; *Treaties and Other International Acts of the United States of America*, ed. Hunter Miller, II, Documents 1-40: 1776-1818, Washington 1931.

çatışmalarda başarı elde eden ABD, bu iki beylikten sonra Tunus ile de 26 Şubat 1824'te bir anlaşma yapmıştır.

A. XVIII-XIX. Yüzyılda Akdeniz'de Başlayan İlişkiler

Dünyanın iki ayrı kısmındaki Osmanlı ve ABD ilişkilerini başlatan yer Akdeniz idi. Uzak Doğu ticaret yolunun Güney Afrika'ya kaymasının yarattığı endişe, Doğu'nun geleneksel müşterisi olan güçlerin ABD'ye ilgi duymaları gibi yeni gelişmeler, Osmanlıların yabancılar için daha elverişli koşullarla ticarî ilişkiler kurmalarında kolaylık sağlamıştı. İngilizler, XVII. yüzyılda Akdeniz ticaretinde öncelikli egemen iken, XVIII. yüzyıl başlarında Fransa (özellikle Marsilyalılar) da yarışa dahil olmuştur ve İngilizlerin yerini almaya başlamıştır⁸. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun ise uluslararası pazarı daralmış ve uluslararası ticarete giderek "yabancı" niteliği belirginleşmiştir. İngiltere'nin Levant ticareti ve Osmanlı ile olan ticaretinin XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren gelişmesi dolayısıyla anlaşmalar yapıldığı⁹ ve sonrasında ABD'nin de İngiliz ticarî imtiyazlarını kullanarak Akdeniz ticaretinden pay kapmaya çabaladığı bu ortamda, Osmanlılar ve Osmanlılara belli oranda bağlı Kuzey Afrika Ocakları ile karşılaşmalarının sahnesi Akdeniz olmuştur.

XVII. yüzyıl ortalarında ABD'de yetişen bazı ürünler dolaylı yoldan Osmanlı piyasasına girmektedir. Mesela Osmanlı'da kullanımı yaygın olan ABD'de yetişen tütün, uzun bir yol kat ederek Avrupa üzerinden, İtalya'dan veya Habsburg-Osmanlı sınırından getirilmekteydi¹⁰. Rum ticaret gemilerinin Akdeniz'deki etkinliği hakkında bilgi veren Faroqhi, Yunanistan o sırada bağımsız bir devlet olmadığından, XVIII. yüzyıldaki Rum tüccar gemilerinin Osmanlı gemileri olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir¹¹. Ayrıca

---

⁸ Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, çev. M. A. Kılıçbay- E. Özcan, Ankara 1990, II, 172, 235.

⁹ Appendix II, "Certain Official Documents extracted from the 'Registrant of the British Chancery Office at Constantinople'; Extract from the Treaty, entitled 'The Capitulations and Articles of the Peace'", Edward Daniel Clarke, *Travels in Various Countries of Europe, Asia and Africa: Russia, Tahtary and Turkey*, I-II, London 1816, 469- 487.

¹⁰ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*, İstanbul 1998, s. 238.

¹¹ Fransız ihtilali savaşları sırasında Fransız ve İngiliz filolarının savaşta olmalarından yararlanan Yunan tüccarları kendi filolarını geliştirmişler ve Osmanlıların Avrupa ile deniz

bunlardan bazısının Kastilyalıların tekeline atlatıp, Amerika ile de ticaret yaptıklarını Daniel Panzac'ın Barselona liman kayıtları üzerinde yaptığı çalışmaları kanıtladığını ifade etmektedir¹².

a. Osmanlı-Garp Ocakları İlişkisi

Uluslararası hukuk açısından Osmanlı-Garp Ocakları ilişkisi, Osmanlı'ya "bazen" itaat etmeleri, düzensiz vergi vermeleri ve Avrupa ve Amerikalı devletler nezdinde bağımsız devlet muamelesi görmeleriyle sıra dışı bir görünüm içerisindeydi¹³. Osmanlı İmparatorluğu'na yarı özerk biçimde bağlı olan bu Ocaklar, zamanla daha bağımsız hareket etmeye başlamıştı. Osmanlı tarafından bir beylerbeyi tayin edilmekle birlikte, yönetim mahalli dayılar tarafından yürütülmekteydi. XVII. yüzyılda Osmanlı'ya bağlı bölge olan Mağrip'te mahalli yönetimlerin güç kazanmaya başlamasıyla, Ocak'ın seçtiği dayıyı Osmanlı'ya tasdik ettirme dönemi başlamıştı. Tunus'ta 1705'ten beri uygulanan bu durum, 1712'de Trablusgarp'ta da yürürlüğe girmişti. Tunus'ta beylerbeylik Hüseyini, Trablusgarp'ta ise Karamanlı ailelere ait olmuştur¹⁴. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren bu beyliklerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda ve isyanlarda Osmanlı müdahil durumda rol oynamış, aralarında barışın yerleşmesini ve anlaşmazlıkların yatışmasını sağlamıştır¹⁵. Bu dönemde Osmanlı için başlıca sorun, Avrupalı devletlerle yapılan anlaşmalarda, Akdeniz'de seyrüsefer güvenliği ile ilgili olarak Garp Ocakları'nın korsanlıklarından bahsedilmesi, anlaşma yaptığı ülkelerin bayraklarını taşıyan

---

ticaretinin önemli bir bölümünü ele geçirmişlerdi. Stanford J. Shaw - Ezel K. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, çev. M. Harmancı, İstanbul 1983, II, 44.

¹² Stroianoviç Traian, "The Conquering Balkan Orthodox Merchant", *The Journal Of Economic History*, XX (1960), s. 234-313; Daniel Panzac, "International And Domestic Maritime Trade İn The Ottoman Empire During The 18th Century", *International Journal Of Middle East Studies (IJMES)*, XXIV/2 (1992), 193; Faroqhi, *a.g.e.*, s. 54.

¹³ Henry Wheaton, *Elements Of International Law, A Literal Reproduction Of The 1866*, Oxford 1936, s. 37 vd.; Bülent Arı, "Akdeniz'de Korsanlık ve Osmanlı Deniz Hukuku", *Türkler ve Deniz*, ed. Ö. Kumrular, İstanbul 2007, s. 304; Atilla Çetin, "Garp Ocakları", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XIII (1996), 383 vd.

¹⁴ Robert Mantran, "L'evolution des relations entre la Tunisie et l'Empire Ottoman du XVIe au XIXe siecle", *Cabiers de Tunisie*, sayı 26-27 (1959), s. 321, 326; Atilla Çetin, "Hüseyiniler", *DİA*, XIX (1999), 26-28.

¹⁵ J. V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, VII, İstanbul 1991, 35, 42.

gemilerin zapt edilmesinin yasaklanması ve hatta Avusturya ve Rusya ile yapılan anlaşmalara göre, barış zamanı reayaya ve tüccarlara verilen zararın tazmin edileceğinin de öngörülmesiydi. Osmanlı, buna uyulmadığı durumlarda çok defa Garp Ocakları'na tembihte bulunmak ve akdedilen anlaşmalardaki hükümleri hiçe saydıkları durumlarda fermanlar göndermek zorunda kalmıştı.

1727 Osmanlı-Avusturya Seyr-i Sefain Sözleşmesi, Avusturya ticaret gemilerinin Cezayir, Tunus ve Trablusgarp limanlarına sığınabilmelerini ve Akdeniz'de serbestçe dolaşabilmelerini sağlayan bir sözleşmeydi. 8 Mart tarihli bu ahidname, Cezayir ve Tunus korsan gemilerinin Avusturya tüccar gemilerini yağmalamasını önlemek amacıyla verilmiştir. Bu belge ile Osmanlı Devleti, Mukaddes Roma İmparatorluğu'nun sancaklarını taşıyan gemileri zapt etmekten Garp Ocaklarını alıkoymaktaydı. Aslında bu hüküm daha önce 1718 tarihli Pasarofça Antlaşması'nın 13. maddesinde de yer almaktaydı¹⁶. Bu anlaşma yüzünden Akdeniz'deki seferlerinden elde ettikleri kârda azalma olan Mağripliler, bu kararları ihlal etmeye devam etmişlerdi. Cezayir ve Tunus gemilerinin bazı Nemçe gemilerini zapt ettikleri, içindekileri esir aldıkları, bazı fermanlardan ve belgelerden gözlemlenebilmektedir¹⁷. Bu anlaşmalar, Garp Ocakları korsanlarının serbest deniz haydutları değil, üzerinde devlet yetkisi bulunan korsan olduklarını ortaya koymaktadır. Fakat Osmanlı'nın yetkilerini sık sık ihlal etmiş oldukları da açıktır.

Alman İmparatorluğu'na ait Napoli ve Sicilya, 1738'de yeni bir krallık haline gelmiştir. Sicilyateyn Kralı Kroloş tarafından gönderilen Finoketti, 7 Nisan 1740'da İstanbul'a gelip yirmi bir madde ve bir hatimeden oluşan bir ticaret muahedesi imzalamıştır. Bu muahedenin 17. maddesi Garb Ocakları ahalisi ile Sicilya Devleti arasında denizde uyulması gereken kuralları açıklamaktadır¹⁸.

¹⁶ İlber Ortaylı, "1727 Osmanlı-Avusturya Seyr-i Sefain Sözleşmesi", *Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim*, Ankara 2000, s. 419-421.

¹⁷ Ortaylı, a.g.m., s. 435.

¹⁸ BOA, *Düvel-i Ecnebiye Defteri (D.E)*, nr. 96, s. 7/5; *D.E*, nr. 96, s. 43/9'den nakleden Brahim Bouazi, *XII ve XIII. Yüzyıllarda Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleriyle Siyasi ve Ticari İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s. 13-14.

KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

İspanya'nın 1775 senesi seferi sonrası Osmanlı ile ilişkilerinin bozulmasından sonra yeni bir ahidname oluşturulması teklif edilmiş ve daha önce Sicilyateyn'e verilen 1740 tarihli ahidname¹⁹ esas alınarak, bazı madde ilaveleri ile Osmanlı ile bu ahidname 1782'de imzalanmıştı. Ahidname'nin 17. maddesinde, İspanya ile yapılan anlaşmaya Garp Ocakları'nın dahil edilmiş olması, Osmanlı tarafının itirazına neden olmuştu. Osmanlı, "*Beyliklerin sulh yapma konusunda kendi iradeleri ile hareket etme hakkına sahip olduklarını ileri sürerek*" sadece anlaşma yapmaları konusunda onları teşvik edecek ferman göndermeyi kabul etmişti. Hatta bu durumun gereği olarak Cezayir, Tunus ve Trablusgarb beylerbeylerine, kadı, müftü ve bütün görevlilere hitaben birer ferman gönderilmişti²⁰. Cezayir'in İspanya sahillerine ve gemilerine saldırması için Osmanlı Padişahı'nın emir vermesini isteyen İspanya'nın bu isteğine karşı, Osmanlı onları sulhe teşvik ettikleri konusunda güvence vermiştir. Fakat bu bölgede korsanlıkların devam etmesi sonucu, İspanya donanması 1783'de Cezayir seferini yapmış, bu seferden istediği başarıyı sağlayamayarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde on iki gemiden oluşan donanmasıyla Venedik donanmasının da Cezayir ve Tunus'a karşı harekete geçmesi karşısında Osmanlı, Cezayir'in kendisinden istediği mühimmat ile Tunus'un istediği yardımı göndermişti²¹.

XVIII. yüzyılda milletlerarası güç dengesinde meydana gelen değişiklikler ve sömürgecilikte yarışa giren devletlerin stratejisi, Kuzey Afrika beyliklerini ilgilendiren yönüyle bazı anlaşmalara da yansımıştır. 1815 Viyana Kongresi, Akdeniz'de korsanlığın sona erdirilmesinde dönüm noktası olmuştur. Önceleri İngiltere ve Fransa, Kongre'den bu yönde bir bildiri çıkmasına itiraz etmiştir. Çünkü bu devletler, deniz korsanlığı ile geçinen Cezayir, Tunus ve Trablus ile gizli anlaşmalar akdetmek ve bağışlarda bulunmak yoluyla kendi

---

¹⁹ 1779'da İstanbul'a gelmiş olan Elçi Civan de Polini, Sicilyateyn Krallığı ile akdedilen ticaret muahedesi gibi Osmanlı hükümeti ile bir anlaşma yapmak istemişti. Görüşmeler Osmanlı Hükümeti'nin uzun süredir devam eden husumete dayanarak anlaşmaya yanaşmak istememesi ile 1781'e kadar uzamışsa da sonunda 21 madde üzerine bir ticaret muahedesi akdini başarmıştı. Bkz. Bouazi, *a.g.t.*, s. 12.

²⁰ İdris Bostan, *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, İstanbul 2007, s. 122-123.

²¹ Bostan, *a.g.e.*, s. 125.

ticarî filolarına gereken seyrüsefer güvenliğini sağlamışlardı²². Devletlerin izniyle gerçekleşen korsanlıklara rağmen, bazı sorunlar ortaya çıkmakta gecikmedi. İngiltere, Fransa'nın Kuzey Afrika'daki dostluklarını kullanarak bu bölgeye yerleşmesinden kaygı duymaktaydı. Kongre'den Kuzey Afrika kıyılarında köle ticaretinin lağvını denetleme yetkisini eline alan İngiltere, Cezayir Dayısı ile iyi ilişkiler kurma çabası içinde olmuştu. Fakat Kongre'de alınan kararlara tepki gösteren Cezayir Dayısı, Kent isimli İngiliz gemisini zapt etmiştir. 1816'da ilkbaharında İngiliz Amiral Lord Exmouth, donanmayla Cezayir, Tunus ve Trablusgarp limanlarına gelerek, korsanlıktan vazgeçmelerini ve Hıristiyan esirlerin serbest bırakılmasını talep etmişti. Tunus ve Trablusgarplılar tehdide boyun eğmişlerse de Cezayir Dayısı korsanlıktan vazgeçmeyeceğini bildirince, şehir topa tutulmuştu²³.

Bu dönemde, ABD gemilerine Cezayir korsanlarının saldırıları ve esir almalarına ve Osmanlı'nın uyarıda bulunmasına dair bazı arşiv belgelerine de rastlanmıştır. 1803'de Mecklenburg Dükalığı reayasından Henry Smith, bir Amerikan sefinesinde Hamburg'a giderken Cezayir korsanları tarafından esir edilmişti. Osmanlı tarafından Smith'in serbest bırakılması ve İsveç konsolosluğuna teslimi istenmiş, bu konuda Cezayir Beylerbeyliği'ne hüküm yazılmıştır²⁴. 1811'de ise Cezayir sularında bir korsan gemisi tarafından zapt olunan bir ABD ticaret gemisinin, Türk karasularında tecavüze uğramış olması nedeniyle geri alınmasına aracılık edilmesi, Osmanlı belgelerine yansımıştır²⁵. 1815'de de Cezayir korsan gemileri Akdeniz'de bir ABD gemisine saldırıp limana çekmişlerdi. Buna karşılık olarak ABD firkateynleri iki Cezayir gemisine el koymuştu. Aynı yıl kırk kadar ABD gemisi, Cezayir taraflarına gelerek Cezayir gemilerini zapt etmişti²⁶.

Garp Ocakları, artık Batılı devletlerle anlaşma yapabiliyor, padişahın gönderdiği fermanları çıkarlarına aykırı buldukları takdirde, dikkate almıyordu.

²² A. Emre Öktem - Bleda R. Kurtdarcan, *Deniz Haydutluğu ve Korsanlık -Tarihi ve Hukuki Boyutlarıyla-*, İstanbul 2011, s. 43.

²³ Öktem - Kurtdarcan, *a.g.e.*, s. 44; Ercüment Kuran, "Osmanlı Döneminde Mağrip Tarihi", *Osmanlı*, Ankara 1999, I, 400.

²⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet-Hariciye, nr. 118/5893 (20 Cemâziyelâhir 1218).

²⁵ BOA, Hatt-ı Hümayun (HH), nr. 245/13782 (25 Safer 1226).

²⁶ HH, nr. 458/22557 (5 Şevval 1230); 746/35259 (8 Ramazan 1230)

KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

Osmanlı Devleti ile bağlarını tam koparmadan devam eden bu süreçte, Tunus, Cezayir, Trablusgarp beyleri, makama gelişlerini Padişah'a tasdik ettirmeyi de ihmal etmediler ve beylikler arasında anlaşmazlık çıktığında, Osmanlı'nın hakemliğine başvurdular. En önemli bağları ise, Osmanlı Devleti'nin Avrupalılara karşı giriştiği savaşlarda beyliklerin donanmalarının Kaptan Paşa'nın emrine girmesiydi. Mesela 1821'de Mora'da çıkan Yunan ayaklanmasında Cezayir ve Tunus gemileri Osmanlı deniz kuvvetlerine katılmışlardı²⁷. Beyliklerin Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmasının asıl sebebi ise, Anadolu ve civar bölgelerden yeniçeri yazılmasının yasaklanması halinde kendi ülkelerinde düzenin çökeceğinin farkına varmış olmalarıydı²⁸.

Kanuni Sultan Süleyman devrinin Garp Ocakları, yalnızca Cezayir'de 1830 yılına kadar kalan yeniçerilerin yerine daimî askerlerin getirilmesi gibi ortak tedbirlere uymak zorunda kalmıştır²⁹. Osmanlılar Tunus örneğinde olduğu gibi yerel özerk iktidar yapıları Osmanlı bünyesine katma işinde, Osmanlı geleneğiyle tutarlı pragmatik bir tarzda hareket etmiş ve Akdeniz'de ticarî çıkarlarını ön planda tutmuştur. Fakat Osmanlılar, yerel iktidarlara bütünüyle hükmedememişlerdi veya hükmetme sınırlarını belli noktada tutmuşlardı. Osmanlı'nın uyarılarına rağmen Garp Ocakları korsanları, Akdeniz'de Avrupalı devletlerin ticaret gemilerine saldırmayı sürdürmüşlerdi. Ocakların, İstanbul ile bağları giderek zayıflayıp kendi kaderlerine hakim olma çabası sürerken, kuzeydeki komşularının ihtiras ve girişimlerine açık bir dünya haline gelmişlerdir. Braudel'in verdiği bilgilerle³⁰ de ulaşabileceğimiz bu netice, Osmanlı'nın Akdeniz'de güç olmaya devam etmeyi istediği; fakat giderek Kuzey Afrika üzerinde hakimiyetini sağlayamadığı bir dönemin başladığını göstermekteydi. Bu dönem, ABD'nin Akdeniz'e yöneldiği ve ticarî faaliyetleri için anlaşmalar yapmaya başladığı dönemdi.

---

²⁷ Kuran, a.g.m., s. 399.

²⁸ Cevdet, *Tarih*, X, İstanbul 1309, 206.

²⁹ Nicolae Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev - yay. haz. N. Epçeli - K. Beydilli - E. Afyoncu, İstanbul 2005, V, 362.

³⁰ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, çev. M. A. Kılıçbay, İstanbul 1991, II, 363-367.

b. Akdeniz’de Amerikan Donanmasının Varlığı ve Faaliyetlerine Bakış

Amerika-Kuzey Afrika Beylikleri ilişkileri, Amerikan gemilerinin gasp edilmesi, Amerikalıların esir düşmesi, Akdeniz’deki Amerikan ticaretinin bu durumdan zarar görmesi ve anlaşmalara giden süreç konusunda bilgi veren çok sayıda kaynak bulunmaktadır³¹. 1783’den itibaren başlayan ABD-Berberi Ocakları ilişkileri ele alınırken, Osmanlı bağlantısının kuruluş bilgileri de önem taşımaktadır. Amerika kaynakları, Osmanlı’nın XVI. yüzyıl fetihleri sonrası Berberi Ocakları’nın Osmanlı’ya bağlı beylikler olarak kuruldukları ve Fas’ta da yerli sülalelerden bir yönetim oluştuğunu yazmaktadır. Berberi Ocaklarının XIX. yüzyılın başlarına gelinceye kadar korsanlıklarıyla Akdeniz’de bulunan Hıristiyan gemilerinden haraç alarak büyük karlar elde etmeleri, Avrupalı devletlerin her birisiyle farklı koşullarda anlaşmalar yapmaları ve ABD-Berberi Ocakları ilişkisinin anlaşmalarla sonuçlanıncaya kadarki durumu ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. ABD Milli Arşivi’nde konu hakkındaki belgeler de 1776’da başlamaktadır³². Kaynaklarda dikkati çeken durum, Osmanlı’nın bu görüşmeler ve süreçte fazlaca bahsi geçen bir durumda olmayışıdır. Genellikle beş Amerikan Deniz subayı; William Bainbridge, John Rodgers, William M. Crane, James Biddle ve David Porter’dan Türkiye ile bir anlaşma için ilk bağlantıları kuran kişiler olarak bahsedilmektedir³³. Bu kaynaklardan birisinin yazarı Charles O. Paullin, XIX. yüzyılın başlarındaki

³¹ Örnek olmak üzere bkz. James A. Field, *America and The Mediteranean World: 1776-1882*, Princeton 1969; Frank Lambert, *The Barbary Wars: American Independence in the Atlantic World*, New York 2005; Michael Kitzen, “Money Bags or Connon Balls: The Orgins of the Tripolitan War, 1795-1801”, *Journal of the Early Republic*, XVI/4 (Winter 1996); William H. White, “The Barbary Wars: America’s First Encounter With the Countries of North Africa”, *Sea History*, nr. 105 (Autumn 2003). Levant’ta Amerikalılar konusunda geniş bilgi için bkz. Erhan, *a.g.e.*, s. 68-81; Akdes N. Kurat, “Berberi Ocakları İle Amerika Birleşik Devletleri Münasebetleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, II/2-3 (Ankara 1964), 175-213; Ali İhsan Gencer - Ali Fuat Öreñç - Metin Ünver, *Türk-Amerikan Silah Ticareti*, İstanbul 2008, s. 27 vd.

³² Charles Oscar Paullin, *Diplomatic Negotiations of Naval Officers 1778-1883*, Baltimore 1912, s. 43 vd.

³³ Benzeri bilgiler için bkz. Gardner W. Allen, *Our Navy and the Barbary Corsairs*, Hamden 1905, s. 94; Thomas Bryson, *Tars, Turks, and Tankers, The Role of the United States Navy in the Middle East, 1800-1979*, N. J. - London 1980, s. 3; Field, 49; Glen Tucker, *Dawn like Thunder: The Barbary Wars and the Birth of the U.S. Navy*, Indianapolis 1963, s. 135.

KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nu, Louisiana'nın kazanımından önce ABD'nin sahip olduklarından çok daha kalabalık bir ülke olarak tarif etmekte, Trablusgarp, Tunus ve Cezayir gibi birkaç eyaletin İmparatorluğa göstermelik bir bağ ile bağlı olduğunu vurgulamaktadır³⁴.

1797'ye gelindiğinde ABD ile Garp Ocakları arasında ABD'nin Akdeniz'de serbest hareket etmesini sağlayacak anlaşmalar imzalanmış olsa bile sorunlar devam etmiş, Ocakların memnuniyetsizliğe yol açan istekleri sürmüştü³⁵. Kuzey Afrika'da ABD konsoloslukları da 1790'larda Ocaklarla anlaşmaların gerçekleşmesi ile kurulmuştur. Akdeniz'in doğusunda Türkiye'de ise 1803'te İzmir'de gayri resmi olarak işleyen Amerika Ticaret Evi açılmıştır³⁶. Tunus ve Trablus ile anlaşmalar imzalanıp ilişkiler kurulunca, aynı süreçte Levant'daki Türk limanlarının bazılarında Amerikan gemilerinin ziyaretleri de başlamıştır. 1783'den 1800'e kadar Amerikan ticareti az miktarda iken, yıllar arasında farklılık göstermekle birlikte 1800-1812 arasında fazlaşmıştır. Hatta bir seferinde 20 kadar ABD gemisinin İzmir limanında bulunduğu görülmüştür. Amerikan Levant ticareti 1812 savaşı ile kesintiye uğramıştı ve 1811 Ağustos'undan 1820 Kasım'ına kadar yılda ortalama 13 Amerikan gemisi İzmir limanına ulaşmıştı. Yıllık kargo değeri bir milyon doları aşan bu ticaretin Osmanlı ülkesindeki tek limanı İzmir'di. Nadiren başka limanlardan da kargo alınmaktaydı³⁷. Bazı kayıtlara göre, Amerikan ticaret gemileri ilk kez 1786 yılında İstanbul'a, 1797 yılında İzmir'e gitmişlerdi³⁸.

ABD Donanması'nın doğuşu hakkında yazılmış önemli kitaplardan birisi ABD'nin Akdeniz'e girişinden önce gelişen süreç hakkında bilgi verirken,

---

³⁴ Paullin, *a.g.e.*, s. 122-123.

³⁵ Bryson, *a.g.e.*, s. 2; Allen, *a.g.e.*, s. 1 vd.

³⁶ William Barnes - John Morgan, *Heath The Foreign Service of the United States: Origins, Development, and Functions*, Washington Historical Office, Bureau of Public Affairs, Department of State, Washington DC 1961, s. 63.

³⁷ The Albert Shaw Lectures On Diplomatic History, 1911, *Diplomatic Negotiations of Naval Officers 1778-1883*, By Charles Oscar Paullin, Baltimore 1912, s. 122.

³⁸ Paullin, *a.g.e.*, s. 127-130; İzmir'deki İngiliz Konsolosu Francis Werry'nin Londra'daki ABD diplomatik temsilcisi Rufus King'e gönderdiği 2 Mayıs 1803 tarihli raporunda: "Amerikan bayrağı burada ilk kez 1797 yılında görüldü" diye yazmaktadır. U. S. State Dept. Files, No. T.238- Roll.1'den naklen Orhan Koloğlu, "Türk'le Amerikalı'nın Tanışması", *Tarih ve Toplum*, sayı 163 (Temmuz 1997), s. 17.

Akdeniz'e yönelik konusunun da ilk bilgilerini aktarmaktadır³⁹. Sahil ticareti dışında, bir tek gemisi bile olmayan kolonilerin donanma kurması için başlangıç nedeni, Amerikan Devrimi sonrası ortaya çıkan ortam olmuştur. Savaşta önemli işler yapıldıktan sonra, savaşın bitmesiyle terk edilmiş olan firkateynler zapt veya tahrip edilmişlerdi. 1776 Mart ayında Kongre'nin izniyle korsanlık yapıldığı, İngiliz gemilerine el konulduğu ve ganimetin subaylar ve mürettebat arasında paylaşıldığı, gözü pek Amerikalıların Salem, Cape Ann, Newburyport, Bristol ve diğer sahil kentlerinde faaliyete geçtiği, bu korsanların sadece 1776 yılında 342 İngiliz gemisine el koyduğu ve bunun İngiliz gemiciliğinde büyük paniğe yol açtığı kitapta anlatılmaktadır. ABD donanmasının Fransa ile savaşı, Hıristiyanlar tarafından Berberi devletlere ödenen haraç, Trablusgarp'ın ABD'ye savaş ilan etmesi, Bainbridge, Decatur, Stewart, Dale ve Preble'in faaliyetleri, ABD'nin Akdeniz'deki girişimleri açısından önemli olduğu gibi, Osmanlılarla ve Osmanlıların nüfuzu altındaki bölgedeki olaylar açısından da önemli olmuştur. Aynı kaynağın verdiği bilgilere göre, Fransız Devrimi'nin ardından Fransa'nın ABD'ye karşı eylemlere giriştiği dönemde, Fransız donanması Amerikan gemilerine el koymak üzere teşvik edilmişti. Bu durum karşısında ABD, protesto için Fransa'ya heyet göndermiş olmasına rağmen, yüz binlerce dolar ödenmezse ABD ticaretine yönelik saldırıların durmayacağı ifade edilmişti. Bu cevap üzerine Amerikan heyetinden birisinin "*ülkemizi savunmak için milyonlarca dolar harcarız ama haraç olarak bir sent bile vermeyiz*" şeklinde unutulmaz bir yanıt vermiş olduğu da kaynakta ifade edilmektedir. Görüşmelerde gelişme sağlanamayınca, Amerikan temsilcileri Fransa'dan sınır dışı edilmişler ve Fransızlar gemilere el koymayı sürdürmüşlerdi. Fransa ile çözüme ulaştırılamayan bu durum karşısında, Kongre toplanıp Fransa ile tüm anlaşmaları iptal etmiş, Washington'da bir ordu kurulmuş ve yeni bir donanma oluşturulmuştu. Bu koşullar altında 1798'de Okyanusta başlayan savaş 2,5 yıl sürmüştü. Fransızlar ABD donanmasından sadece bir gemiyi esir alırken, çoğu korsan gemisi olan 84 silahlı Fransız gemisi, 500'den fazla silahıyla, Amerikan

---

³⁹ Edward S. Ellis, *Dewey and Other Naval Commanders*, New York 1899 (Project Gutenberg's Dewey and Other Naval Commanders, by Edward S. Ellis www.gutenberg.net, Produced by Juliet Sutherland, Paul Ereaut and Distributed Proofreading Team, Bölüm IV.).

KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

gemilerince ele geçirilmişti. 1801'de imzalanan anlaşmayla Fransa ile sorunlar ortadan kalkmıştı⁴⁰.

Edward S. Ellis, Akdeniz'in güneyinde uzanan Fas-Cezayir-Tunus ve Trablusgarp hakkında şahsî görüşlerini yazarken, yarı uygar veya barbar halktan oluştuğunu; fakat kendilerini çok büyük gördüklerini, kafir devletlerin halkını sadece köle edilmeye layık insanlar olarak değerlendirdiklerini ve Avrupa'nın öncü gemici ulusları ile Amerikalıları hakir gören bir yapıda olduklarını ifade etmektedir. Berberilerin gözde işi korsanlık ve bunlar Akdeniz boyunca Hıristiyan ticaret gemilerini avlayarak ganimeti paylaşıyorlardı. Bazen mürettebatı esir alıp tabi olduğu devletlerden serbest bırakma karşılığında para istiyorlar ve ilgili devlet fidyeyi ödemezse esirleri öldürüyorlardı. Yazar, Hıristiyan devletlerin Akdeniz'e bir filo gönderip bu "imansızları" ortadan kaldıracaklarını ama bu tür bir sefer çok pahalıya mal olacağından, serbest geçiş karşılığı bu korsanlara yıllık bir haraç ödediklerini belirtmektedir. Bu duruma uygun olarak ABD yıllarca haracını göndermişti; fakat ABD Hükümeti'nin yükümlülüklerini yerine getirmede ağır davranması nedeniyle Paşa (Bashaw) ağır bir ceza kesmişti. ABD bunu ödemiş ve sonrasında dakik davranmaya gayret göstermiştir. Paşa bazen para yerine geminin deposundan haraç almak da istemiş, aldığı mallara göre bir değer koydurmuştur. Alacağı paraya göre 1,5 katı olsa da, ABD bu duruma da itiraz etmemişti. ABD'nin Trablusgarp'a komşularına ödemekte olduğu miktardan daha az haraç ödemediği gerekçesiyle, Trablusgarp Belerbeyi'nin bir ders vermek amacıyla Amerika'ya savaş ilan ettiklerini yazan Ellis, "*iyi de Atlantik'in karşı yakasındaki Amerika'ya savaş ilan etmenin ne anlamı var*" diyerek duyduğu şaşkınlığı dile getirip, "*Beylerbeyi'nin kafasından ne geçtiğini bilsek ilginç olurdu*", şeklinde bir değerlendirme de yapmaktadır. Fransa ile yaşanan çarpışmadan ABD adına çıkan güzel sonuç, donanmaya birçok geminin eklenmesi olmuştu. Çok sayıda cesur, becerikli genç subay bu gemilerde hizmet vermekteydi. Bir zafer kazanmaya can atıyorlardı ve Trablusgarp'la yapılacak savaşlara bu fırsatı fazlasıyla vermişti. Bu kişiler arasında, 1798'de Fransa'yla yapılan savaş

---

⁴⁰ Ellis, Bölüm VII, s. 89-95; Thomas Harris, *The Life and Services of Commodore William Bainbridge*, United States Navy, Philadelphia 1837; Paullin, *a.g.e.*, s. 43-121; Charles S. Kennedy, *The American Consul: A History of the United States Consular Service, 1776-1914*, New York 1990, s. 33 vd.

sırasında donanmaya alınmış olan Bainbridge'in yanı sıra, aynı yıl donanmaya girmiş olan Stephen Decatur, Charles Stewart, Amiral Richard Dale, Amiral Edward Preble deniz subayı olarak örnek alınan kişilerdi⁴¹. İçlerinde Amiral Stewart, 1801 yılında başlayıp yaklaşık dört yıl süren Trablusgarp ile yapılan savaşta etkin bir isim olmuştu. Yazarın yukarıda anlattıklarından anlaşıldığına göre Amerikan hükümeti 1801 yılında Berberileri cezalandırmak ve onları Amerikan bayrağına saygıya mecbur etmek için Akdeniz'e yiğit bir ekip göndermişti⁴².

1. Akdeniz'de Amerikan Ticareti Hatırına Zorunlu Yolculuk: Kaptan William Bainbridge'in Washington Firkateyni ile İstanbul'a Gidişi

Bu ekip içinde adı geçen ve Akdeniz'de önemli faaliyetler yürütecek olan Kaptan William Bainbridge, 1800 yılı Mayıs'ında George Washington firkateynine kaptan olarak atanmıştı ve 1795 anlaşması gereği Cezayir'e yıllık haracı götürmekle görevlendirilmişti⁴³. Thomas Harris'in verdiği bilgilere göre, Cezayir Dayısı Ömer, Ekim ayında Cezayir'e ulaşmış olan Kaptan'dan sıra dışı bir istekte bulunarak, Fransa ile bir barış anlaşması imzalanması için Sadrazam ile uzlaşmak üzere İstanbul'a hediyelerini ve Cezayir elçisini götürmesini istemişti. O sırada Türkiye ve müttefiki İngiltere, Bonaparte yönetimindeki Fransız ordusuna karşı Mısır'da bir savaşa doğru gidişat içindeydi. Osmanlı Sultanı'nın kızgınlığını yatıştırmak için bunu yapmayı uygun bularak, cezalandırmasına engel olacağını düşünmüştü. Dayı ile görüşen Kaptan, teslimatları zarar gelmeksizin yerine getiremeyeceğini üzülerek ifade etmişti; fakat Dayı, bunu yapması gerektiğini ve firkateynin bu talepleri yerine getirecek güçte olduğunu hatırlatmıştı. Dayı'nın amacı belli olduğunda, Bainbridge Amerikan Konsolosu Richard O'Brien tarafından desteklendi; çünkü O'Brien, bir önceki dönemde Cezayir'de esir olmuştu ve bu yönetimin politikasından haberdar olan akıllı bir adamdı. Milli hukuk prensiplerine aykırı olan bu keyfi

---

⁴¹ Dudley W. Knox, *A History of the United States Navy*, New York 1948, s. 62; Tucker, 135; Allen, s. 94; Field, s. 49.

⁴² Ellis, s. 89 vd.

⁴³ Leland James Gordon, *American Relations With Turkey, 1830-1930*, Philadelphia 1932, s. 7-8; David F. Long, *Nothing Too Daring, A Biography of Commodore David Porter, 1780-1843*, US Naval Ins., Maryland 1970, s. 16; Bryson, s. 3; Tucker, s. 11-15.

isteğe karşı yakınlıkla da olsa Dayı'nın isteğini yapmaktan başka alternatif kalmamıştı. Dayı'nın istediğine karşı çıkma durumunda, korunmasız ABD ticareti alabildiğine tehdit altında olacaktı. Kaptan, bir deniz subayına gönderdiği 8 Mart 1817 tarihli mektubunda, Osmanlı Hükümeti ile uzlaşma maksadıyla, yanında beş-altı yüz bin dolarlık hediye, aynı zamanda Dayı'nın daha önce imha ettiği bir İngiliz firkateyni ve iki yüzden fazla Türk yolcu ile bu seyahate zorunlu çıkışını ve bu isteğe bahane bulmak için gösterdiği çabanın sonuçsuz kalışını anlatmaktadır. Dayı'nın kendisini köle yaparak, haraç alacağını söylediğini de sözlerine eklemekte, bu memnuniyetsiz durumdan kurtulmanın mümkün olmadığını, Amerika'nın ticarî çıkarlarına karşı düşmanlıkların yenilenmesi veya razı olma dışında alternatif kalmadığını da vurgulamaktadır. Bu sularda Amerika'nın savaş gemileri olmadığı için ABD'nin önem verdiği Akdeniz ticaretinin güçlü durumdaki korsanlara yem olabileceğini, ABD Başkanı tarafından da “*mecbur kalarak verdikleri bu kararın*” onaylanacağına inancını ifade etmektedir. İstanbul'a yolculuğun hemen öncesinde bayrak krizi de ortaya çıkmıştı. Dayı, ana direğe Cezayir bayrağının çekilmesinde, ABD bayrağının ön tarafta olmasında ısrar edip, bu şerefın kendisine İngiliz, Fransız, İspanyol komutanlar tarafından bahşedildiğini ifade ederek, benzer işlerde böyle yaptıklarını söylemişti. Bu duruma Bainbridge'in itirazı sonuç vermemiş ve Dayı'nın dediği olmuştu. 19 Ekim 1800'de Amerikan gemisi Cezayir'den hareket etmişti. Cezayirlileri zor kullanmaksızın yönetmenin güçlüğü ve zorlu geçen elli dokuz günlük yolculuktan sonra gemi İstanbul'a ulaşmıştı. Kaleden yollanan Türk görevli, Kaptan Bainbridge'e geminin hangi ülkenin bayrağı altında seyahat ettiğini sormuştu. Kaptan ise ABD olduğunu söylemişti. Kaleye dönen haberci tekrar gelerek daha önce “*United States*” adını Türk Hükümeti'nin duymadığını, geldiği yere açıklık getirmesini söylediğinde, geminin Columbus'un keşfettiği “*Yeni Dünya*”ya ait olduğunu bildirilmişti⁴⁴.

Türk Hükümeti'nin “*United States*” adını duymadığı ifadesi, Osmanlı'nın ABD'den haberdar olmadığı anlamına gelmemektedir. Çünkü BOA'daki belgeler Amerika-İngiltere-Fransa ilişkileri ve yeni kıtada olup bitenlerden

---

⁴⁴ Harris, s. 43-44.

haberlar olunduğunu göstermektedir⁴⁵. Bu tür belgeler dışında doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren belgeler de bulunmaktadır. Mesela, 1797 tarihli belge Amerika ve Portekiz Devletleri'nin Türkiye'ye elçi göndermek istediklerine dair önemli bir bilgiyi vermekte, bunun gerçekleşmesi için de İngiltere Hariciye Nazırı Granwille'in görüşmeleri yapmaya memur edildiğini yazmaktadır⁴⁶. 12 Haziran 1799 tarihli belge Amerika'nın Portekiz Elçisi Smith'in İstanbul Elçiliğine tayinine dair bilgiyi içermektedir⁴⁷. 27 Ekim 1799 tarihli belgede ise, Osmanlı donanmasına ait mühimmatın yapılmasında aceleye gerek olmadığı ifade edilerek, hangi mühimmatın nereden temin edileceği sıralanırken makara dili yapılması için Lincanto ağacının Amerika'dan getirileceği, malı nakledecek sefneye peşin yemek parası verilerek levazımın sigorta edilmesi gerektiği kaydedilmiştir⁴⁸. Bazı belgelerde geçmekle birlikte, sınırlı temaslar dışında Osmanlı'nın yeni kıtadaki bu devlet hakkında geniş bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumu değerlendiren Çağrı Erhan, ABD kıtasının keşfinden sonra, bu kıtada olup bitenlerin takip edildiğini, coğrafya kitaplarında bahsedilip, haritalarda yer aldığını, III. Murad'a sunulmuş olan ünlü "*Tarih-i Hindi Garbi*"nin bilindiğini; fakat XVIII. yüzyıl sonrası Osmanlı'nın dinamiklerindeki değişimin ve yeni eserler kaleme alınmayışının bu bilgisizliğe yol açtığını ifade etmektedir⁴⁹.

Kaptan Bainbridge'in kabulüne dönülecek olursa; durum açıklığa kavuşunca, haberci tekrar dönüp üçüncü gelişinde ilk kez geminin içine girip yanında bir kuzu ve bir demet çiçekle karşılaşmıştı. Gemi limanın içine kabul edilmiş ve Padişah'ın sarayına gidilirken yirmi bir pare top sesi duyulmuştu. Sadrazam kendi bayraklarında da gökçisimlerinden birisinin bulunduğunu belirterek ABD bayrağında yıldızlar olmasının, iki ülke arasında ilişkinin

⁴⁵ Örnek olmak üzere; 1798'de bir Leh generalin Hamburg'dan ABD'ye gönderilmiş olması konusu; 1800'de Mısır'ın tahliyesi ve Devlet-i Aliye'ye teslim edilmesi ile ABD'de İngilizler tarafından zapt olunan Fransız arazilerine mukabele yapılmak istendiği sayılabilir. Ayrıca 28 Mayıs 1801 tarihli bir Hatt-ı Hümayunda İspanya tarafından Fransa'ya ABD'de bulunan Louisiana adındaki memleketin yanında birkaç savaş gemisi ve firkateynler verileceği konusunda anlaşmaya varıldığı belirtilmektedir. HH, nr. 144/6046; 237/13178A; 31/1491 vd.

⁴⁶ HH, nr. 145/6080 (29 Zilhicce 1211).

⁴⁷ HH, nr. 142/5898 (8 Muharrem 1214).

⁴⁸ BOA, Hatt-ı Hümayun, nr. 145/6086 (27 Cemâziyelâhır 1214).

⁴⁹ Erhan, s. 104-106.

KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

dostlukla sürececek geleceğine bir işaret olduğunu belirtmiştir. Sultan, bu benzerlikten dolayı, Müslümanlarla Amerikalılar arasında kanunlar, gelenekler ve din açısından benzerlik olabileceğini düşünmüştür. O sırada Cezayir elçisi kendisini Sultan'a takdim etmiş; fakat Kaptan Paşa'nın dönüşüne kadar huzura kabulü reddedilmiştir⁵⁰.

Sekiz gün sonra George Washington gemisine gelen görevli, dragoman aracılığıyla limana Türk Hükümeti'ne herhangi bir bilgi vermeden girdiklerini belirterek, Reis Efendi'nin bir gün sonra kendisiyle görüşme yapacağını bildirmişti. Kaptan ertesi günü Reis Efendi'ye geminin sadece yöneticisi olduğunu, buraya zorlanarak geldiklerini, beraberinde elçiyi ve Sultan'a hediyeleri getirdiğini söylemiştir. Kaptan, izinsiz giriş konusunda Reis Efendi'nin sözlerine rağmen, bu karşılaşmanın iki devlet arasında ilişkiler açısından iyi olacağını düşünmüştü. O sırada İngiliz Elçi Lord Elgin, Kaptan'ı ziyaret edip, Reis Efendi'den resmi olmayan bir mesaj getirmişti. Hükümetler arasında iyi ilişkiler olabileceği konusunda umudunu ifade etmiş ve Kaptan'a bu konuda yardımcı olabileceğini belirtmişti. Osmanlı Kaptan Paşası Mısır'dan İstanbul'a dönünce limana girişinde kendisine selam atışı yapılmıştı. Ertesi gün Kaptan Paşa'nın yardımcısı Zache gelerek selama karşılık verilmediği için özürlerini iletmış ve Kaptan Bainbridge'i Amiral'in sarayına davet etmiştir. Lord Elgin'in tercümanı da bu görüşmelerde hazır bulunmuştu. Görüşmelerde ABD gemisinin ve yabancı yolcuların serbestliğini uygun bulmuşsa da Amiral kendi sarayında koruması altında olmasını istediğini söylemişti. Bu büyük ilgi karşısında Bainbridge tereddüt etmeyerek daveti kabul etmiştir. Sultan ve Kaptan Paşa'nın aynı zamanda akraba olduklarını da vurgulayarak, bu koşullarda Sultan ile yakın görüşme sağlayabildiğini ifade etmektedir. Bunlar olup biterken, yönetimle dostluk içinde olan diğer milletler ve Avusturya'nın tüccarlarını yağmalamaya kendini adanması nedeniyle, Cezayir elçisi ve mektup ile hediyeleri henüz kabul görmemişti. Sadrazam'ın itirazına rağmen, Fransa ile anlaşma imzalanması da buna neden olmuştu. Bu kızgınlıktan dolayı Kaptan Paşa yaptıkları görüşmede Bainbridge'den Osmanlı bölgesinde Cezayir bayrağını asmamasını istemişti. Cezayir elçisi ise en sonunda Cezayir Dayısı Ömer'e götürmek üzere Osmanlı Hükümeti'nden bir mektup almıştı. Mektupta

---

⁵⁰ Harris, s. 44-47.

Fransa'ya karşı savaş ilan etmesi isteniyor ve O'nun haddini aşan cüreti için bir milyon kuruş göndermesi gerektiği bildiriliyordu. Cezayirlilere hatanın telafisi ve cevap için sadece altmış gün süre veriliyordu. Bu durumda Elçi, Kaptan'dan Cezayir'e dönüş için hazırlıklara başlamasını istemişti⁵¹. İstanbul'da kalınan sürede Kaptan Paşa ve Kaptan Bainbridge arasında bu tanışmadan ve karşılıklı görüşmelerden çok memnun kalındığı, Kaptan Paşa'nın defalarca Washington gemisine geldiği anlaşılmaktadır. Washington gemisinin gelişi ile ilk kez bir yabancı gemi Sadrazam'dan bir "ferman" almaksızın İstanbul'a ulaşmıştı. Kaptan, bu ülkenin kanunlarına ve adetlerine yabancı olduğunu ifade etmiş ve aralarında bu konu dostça müzakere edilmişti. En önemlisi de Kaptan Paşa ile İstanbul'dan ayrılırken Osmanlı Hükümeti ile bir dostluk ve ticaret anlaşması üzerine samimi bir görüşme yapabildiği olmasıydı. Kaptan, donanma sekreterine bu durumu mektubunda da rapor etmişti⁵². Bainbridge, Kaptan Paşa ile dostluk ve ticaret anlaşması hususunu görüştiklerini, bu mektupta Donanma Bakanına aktarmıştır. Kaptan Paşa'nın ABD'den bir elçinin gelerek bu anlaşmayı hayata geçirmesini önerdiğini söyleyen Bainbridge, bu tavırlardan ABD'nin Osmanlı ile çok avantajlı bir ticaret anlaşması yapmaya hazır olduğu izlenimini edinmiştir. Kaptan, ABD'nin Lizbon'da tam yetkili elçisi olan William Smith'e mektubu ulaştırmıştı. Amerikan gemisinin Türklerin koruması altında ayrılışı sırasında Kaptan Paşa tarafından, hisar önünden geçilirken top atışı da yaptırılmıştı. Bu top atışlarının Amiral tarafından daha önce hiçbir yabancı gemiye yapılmamış bir uygulama olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda

⁵¹ Harris, s. 48-52.

⁵² "Sir, On the 23rd of December, 1801, I was request by the Capudan Paşa to wait upon him at his palace. I was received in a very friendly manner, and had some conversation respecting the formation od a treaty with the Ottoman Porte; and he expressed a very great desire that a minister should be sent from United States to effect it. I informed him, that there was one already named, who at present, was in Lisbon, and probably would be here in six months. He said, he would write to the ambassador, which letter would be a protection for him while in the Turkish empire, and gave me liberty to recommend any Merchant vessel to his protection, which might wish to come here previously to the arrival of the ambassador. I thanked him in the name of the United States, for the protection he had been pleased to give the frigate under my command, and for his friendly attentions to myself and officers. I conceive it to be a very fortunate moment to negotiate an advantageous treaty with this government.", "The Caputan Pacha request me to two messengers amd land them at Malta, being destined fot Tripoli and Tunus which I have consented to do, conceiving it to be good policy. I think it very probable, that the states of Barbary will shortly receive chastisement from the Turks." Harris, s. 52-53.

Kaptan Paşa, kendisine “*firkateyn komutanı olarak İmparatorluğun gemilerinden en büyük Türk limanlarına kadar ayrıcalık göreceğine dair*” pasaportlar ve bayrak da vermişti.

Bainbridge'in İstanbul'a gelişini ayrıntılı şekilde yazmış olan kişilerden birisi de İngiliz doğa bilimci ve seyyah Edward Daniel Clarke'dır. Bu anlatıma Kaptan Bainbridge de anılarında yer vermiştir. Clark'ın anlatımında ABD gemisinin gelişinin hem Türkler arasında hem de Pera'daki diplomatik çevrede heyecanla karşılandığı ve gündemin başlıca konusu haline geldiği ifade edilmektedir. Cezayir Dayısı'nın yolladığı hediyeler içinde bir kaplan ve çeşitli hayvanlar bulunduğu da belirtilerek, geminin geliş hikayesi anlatılmaktadır. Verdiği bilgiler arasında ilginç bir ayrıntı daha dikkat çekmektedir. Bu ayrıntı, Amerikalı Kaptan'ın çalışmaları Karadeniz ve çevresinde devam eden Clark'ın eşliğinde Amerikan bayraklı uzun bir bot ile ilk kez Karadeniz'e geçmiş olması ve ilk defa bir Amerikan bayrağının Karadeniz'de seyrinden büyük heyecan duymuş olmasıdır⁵³.

2. Amerikalı Kaptana Verilen “Osmanlı'nın Sihirli Tılsım Fermanı” ve Akdeniz'de ABD Gemilerinin Seyrüseferi

21 Ocak 1801'de Cezayir'e ulaşan Kaptan'ın, tekrar Dayı ile sorunlar yaşamaya başladığı, Dayı'nın kendi cevabını İstanbul'a ulaştırması konusunda baskı yaptığı, etrafı çevrilerek tehdit edildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada Kaptan'ın ifadesiyle “sihirli bir tılsım” gibi olan Osmanlı fermanını gösterince Dayı'nın davranışları, dragomanı aracılığıyla ifadeleri tamamen değişmiş, sevecen ve anlayışlı bir hal almıştı. Nitekim ertesi gün Fransız bayrağı indirilerek Fransa'ya savaş ilan edilmiş, Sadrazam'dan özür dilenerek talep edilen para da yollanmıştı. Bu sırada Cezayir'de bulunan İngiliz pasaportlu dört yüz kadar Venedikli, Maltalı ve Sicilyalı ile Fransız Konsolosu ve maiyetindeki erkek, kadın, çocuklardan oluşan Fransız vatandaşı elli altı kişinin Dayı'nın esaretinden kurtarılması da ABD Konsolosu'nun Osmanlı Kaptan Paşası'nın verdiği fermanı hatırlatması ve Sadrazam'ın bu tür insanlık dışı davranışları

---

⁵³ Harris, s. 54; Edward Daniel Clarke, *Travels in Various Countries of Europe, Asia and Africa: Russia, Tahtary and Turkey*, I-II, London 1817, 11; David H. Fienne, *Pioneers East: The Early American Experience in the Middle East*, Cambridge 1967, s. 49.

nedeniyle kendisinden daha çok hoşnutsuzluk duyacağını söylemesi sayesinde olmuştu⁵⁴. Söz konusu fermanın kaynaklarda olayların paralelliğinde konu edilip edilmediği belirlenmeye çalışılmışsa da bu konuda başka bilgiyle karşılaşılmamıştır.

Daha sonra ABD'ye geri dönen Kaptan Bainbridge'i Cezayir Dayısı'nın zorunlu yolculuğa mecbur etmesi ve İstanbul'daki durum hakkında verdiği raporlar konusunda, Başkan Jefferson bilgilendirilmişti. Amiral Bainbridge, Başkan tarafından başarılı bulunarak, yeni bir atama ile Berberi Ocaklarına karşı Essex firkateyni ile 1801 Mayıs'ında Akdeniz'e gönderilmiş ve Amerikan tüccarlarını sevk işini üstlenmişti. Amerikan tüccarlarının Akdeniz'deki faaliyetlerinin Trablus Beyi'nin gemileri tarafından engellenmesine karşı Amerikan ticarî çıkarlarını koruma görevi, O'nu Cezayir, Tunus ve Trablus Beylikleri ile tekrar karşı karşıya getirmişti. Amiral Dale, Trablus korsanlarının hareketlerini gözetlerken, Bainbridge ABD tüccar gemilerini bir arada tutarak kıyı boyunca çeşitli limanlara uğrayarak, Cebelitarık Boğazı'nı geçirip güvenli bir şekilde Marsilya'ya ulaştırmıştı. Bainbridge, New York'a dönüşünden bir süre sonra Akdeniz'e dönüp, Philadelphia firkateynine komuta ederek ilk önce Fas Beyine ait İbrahim Lubarez'in komuta ettiği bir gemiyi ele geçirmişti. Nitekim ABD Başkanı, 5 Aralık 1803'de Kongre'ye yaptığı konuşmada Akdeniz'de bulunan Amerikan gemilerinin ve komutanlarının Fas korsanlarına karşı başarısından bahsetmişti⁵⁵. Ayrıca 1 Kasım 1803 tarihinde Tripoli'den yazılan, Amiral Bainbridge'e gemi mürettebatının bağlılığını ifade eden ve aynı zamanda çeşitli övgülerle Bainbridge'i yücelten mektupta, daha sonra diplomatik ve ticarî ilişkilerde önemli rol oynayan David Porter'ın adına rastlamaktayız⁵⁶.

---

⁵⁴ Harris, s. 55-60.

⁵⁵ Harris, s. 63 vd., 72, 78.

⁵⁶ Harris, s. 83.

3. Amerika ve Berberi Ocakları Arasında İlk Ciddi Çarpışma ve Philadelphia'nın Kaybı⁵⁷

1803 yılı başlarında Akdeniz sularında bulunan Philadelphia firkateyni Mağribi bir kruvazörü esir almış ve gemide Tinji (Tangier) Valisi'nin imzasıyla gemi komutanına Amerikan ticaret gemilerini tahrip yetkisi veren kağıtlar ele geçirilmişti. Amiral Preble, gemisiyle limana girmiş ve hükümdardan açıklama istemişti. Hükümdar astına böyle bir yetki vermediğini ve kağıtların sahte olduğunu söyleyip, yeni bir anlaşma imzalamış ve valiyi görevden azledip mallarını müsadere ederek konuyu kapatmıştı.

Kaptan'a Philadelphia gemisini komuta ettiği sırada, Trablusgarp'ın abluka altına alınması görevi verilmişti. Philadelphia, limana girmekte olan bir Trablusgarp gemisini takip etmeye başladığında sığılıklar ve mercanla dolu limanda savrulmuş ve Trabluslular, Amerikan gemisinin durumunu kısa süre sonra fark etmişti. ABD gemisi kendisini savunmak için Trablus gemilerine karşı ateşe başlamıştı. O sırada Kaptan Bainbridge düşükleri durumdan çıkış olmadığını görünce ambarı suyla doldurmuş, düşmanın hareket ettirmesi halinde batması için delikler açtırmıştı. Trabluslular, ateş etmeyi durdurup güverteye çıkmış ve subayların, askerlerin şahsî eşyalarını yağmalayıp, gemide bulunan üç yüz on beş kişiyi esir almışlardı. Kısa süre sonra kuzey rüzgarları Philadelphia gemisini kayalardan kurtarınca, gemiyi ele geçirenler onu derin sulara taşımayı başarıp açılan delikleri kapatmışlardı. Sığ sulara atılmış silahları kurtarıp gemiye tekrar yerleştirmeleri ile Paşa bu durumdan kazançlı çıkmıştı⁵⁸. O sırada Amiral Preble'e bir mektup gelmişti. Boş bir kağıt gibi görünse de mürekkep olarak limonata kullanıldığından onu aleve doğru tutulduğunda, Bainbridge'in yazdığı satırlar görülmekteydi. Mektupta “*bir ticari golet kiralınması, korkusuz ve kararlı subaylarla doldurulması, gece limana girilmesi, geminin doğrudan firkateyne yönelmesi, ellerinde kılıçlarla dövüşmeleri, operasyon bittikten sonra kaçış için kayıklar ayarlanması, limanda demirli Philadelphia'yı kurtarmak mümkün olmadığından batırılması*” istenmektedir. Böylece limanı koruyan önemli bir silah yok edilecektir. Kaptan Bainbridge bunların gönderilmesini sağlayan yakın arkadaşı İsveç Konsolosu,

⁵⁷ Ellis, s. 97-108; Ayrıca bkz. Paullin, s. 69-81; Long, s. 17 vd.; Bryson, s. 6 vd.; Allen, s. 143 vd, 185-186; Knox, s. 70-74.

⁵⁸ Harris, s. 86 vd.; Ellis, s. 105 vd.

Preble'e benzer birçok mektup göndermiştir. O sırada ABD filoları bir Trablus gambotunu ele geçirmişlerdi. Amiral Preble, Deniz Yüzbaşı Decatur'a Bainbridge'in önerisini söyleyince plan uygulamaya konulmuştur. Gemiye tahrip etmesi emri ile 9 Şubat 1804 tarihinde Trablus'a giden iki ABD gemisi, Trablusluları yenilgiye uğratmış, firkateyni ele geçirip yakmıştır⁵⁹.

Amerikalıların esareti döneminde, Müslümanların inanışları ve gelenekleri hakkında gözlemlerini de Bainbridge anılarında nakletmektedir. Müslümanların Ramazan ayında oruç tutmasını ve Bayram günlerini, üst teğmen David Porter ile birlikte Trablus Paşası'nın sarayına gittiklerinde gördüklerini anlatarak, seremoniyi tarif etmekteydi. Amerikalılar hapiste iken onlara iyi davranan bir kişiden de bahsedilmektedir: Paşa ile Amerikalılar arasında aracılık eden samimi bir Türk olan Sidi Muhammed Dgheis, dünyayı görmüş birisiydi ve İngiltere, Fransa, İspanya ve Napoli'de elçilik yapmıştı. Esir Amerikalıların sorunlarını çözmeye, onları korumaya çalışmış olan Muhammed, subayların hapisten çıkıp dolaşmalarını, Trablusgarp'ın temiz havasını solumalarını sağlamış, subaylara bahçesinden sebze-meyve göndermişti⁶⁰.

4. Trablusgarp'ın Bombalanması ve Diplomasi ile Anlaşmaya Varış⁶¹

Trablus Paşası bu olup bitenler karşısında harekete geçmişti. Hem Amerikalı esirlere kötü davranmakta hem de Amerika ile anlaşmaya yanaşmamaktaydı. Bu durum karşısında 3 Ağustos'ta Amiral Preble, filosuyla Trablus limanına gelip, bombardımana başlamıştı. Yüzbaşı James Decatur'un çabasıyla Trabluslular geri çekilmişti; fakat başarı sağlanamamıştı. Amerika gemileri kaleler ve sahildeki bataryalara yapılan saldırıda güçsüz kalmıştı. O sırada şehirde Trablus hapishanesinde esir olan Kaptan Bainbridge, bombardımanı dikkatli bir şekilde not etmişti. Yeni plan "*Intrepid*" gemisini bombayla donatıp limana yollamak ve orada patlatmaktı. Komutan Richard Somers, Decatur, Stewart'ın aldığı karar uygulanmış ve Komutan Somers, gemiyi havaya uçurmuştu. Fakat on gemi ve silah gücüyle Paşa'yı yola getiremeyince Amerikalılar diplomasiye başvurmuşlardı. O sırada Trablusgarp

⁵⁹ Ellis, s. 108-110; Harris, s. 100 vd.

⁶⁰ Harris, s. 98-101.

⁶¹ Ellis, s. 111-119; Harris, s. 97-102 vd., 111-116.

Beylerbeyi ağabeyinden iktidarı gasp etmiş, ağabeyi ise Mısır'a kaçıyordu. ABD Konsolosu, tahttan indirilmiş bu kardeşi kullanmak istemekteydi ve hükümetten bu konuda yetki almıştı. ABD Konsolosu İskenderiye'ye giderek sürgündeki hükümdarı bulmuş, planı açıklamıştı. Sürgündeki hükümdarla birlikte dönen Konsolos, iktidardaki hükümdarın liman kentlerinden birisi olan Derne şehrine ulaşmıştı. Amerikan donanmasının desteğiyle Derne şehri alınmış ve Amerikan bayrağı ilk kez Atlantik'in doğusunda bir kaleye çekilmişti. Konsolos daha sonra Trablus'a doğru yola çıkmıştı. Beylerbeyi, 2 Haziran 1805 tarihinde bu koşullar altında anlaşmayı imzalamış, önce Amerikan esirlerinin serbest bırakılması için çok yüksek fiyat istemişse de, sonunda 60.000 dolara razı olmuştu. Trablusgarp sorunu bu şekilde sona erdirilmişti. Diğer yandan taht elinden alınıp sürgünden getirilen diğer hükümdara Amerikalılar yardımı karşılığında taht sözü vermişse de anlaşmaya bu hususta hiçbir madde konulmamıştır. Amerikan Devleti'nin kendisine büyük haksızlık ettiğini düşünen Trablusgarp Beyi ise Kongre'ye başvurmuşsa da Kongre kendisine sadaka gibi sadece 2.400 dolar vermiştir⁶².

5. Beylikler üzerinde İngiltere Etkisi ve Akdeniz'de İngiliz-Amerikan Mücadelesinin Sonucu olarak Cezayir'le Savaş ve Anlaşma⁶³

İngiltere, Ocakların korsanlığına karşılık bunlara haraç ödeyerek tüm Akdeniz ticaretini elinde tutmayı istemekteydi. Kaynaklarda, İngiliz Hükümeti'nin ABD'nin Akdeniz'e savaş gemisi gönderemeyecek kadar güçsüz olduğunu düşündüğü ve bu beylikleri bilerek elinde tutmakta olduğu, Ocakların Akdeniz ticaretine meyleden güçlere karşı saldırmalarından memnun oldukları da vurgulanmıştır. Fakat Trablusgarp meselesinde Amerikan donanması başarı gösterince, durum tersine dönmüştür. Akdeniz'de ticarete ABD'nin de söz sahibi olması olasılığı güçlenmiştir. Yenilgilerinden dolayı kızgın olan Ocaklar ise ABD-İngiltere ile 1812 savaşı başladığında, fırsattan yararlanıp ABD ile tekrar sorun çıkarmıştır. Cezayir Beylerbeyi, 27.000 dolar isteyerek ilk girişimde bulunan kişi olmuştu. Cezayir iki ülke arasındaki hesaplaşma sistemindeki farkı gerekçe gösterip anlaşmadakinden daha yüksek para

⁶² Ellis, s. 119-121; Harris, s. 119-126.

⁶³ Ellis, s. 206-215; Harris, s. 198-205.

istemiştir. İngiltere ile savaştan dolayı ABD, Akdeniz'e gemi gönderemediğinden Konsolos bu isteği kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu taviz, Ocakların yeni isteklerine yol açmıştı. İkinci aşamada Konsolos'tan hükümdarın mülkünde uygun konaklar yapmadığı gerekçesiyle, ülkeyi terk etmesi istenmişti. Çünkü bu sırada Cezayir Beyi, İngiltere'den gemi ambarı hediye almıştı ve korsanlarını ABD ticaret gemilerine saldırtmakta vakit kaybetmemişti. Trablus ve Tunus ise bu dönemde çok aktif değillerdi; ancak İngiltere'nin ABD donanmasını denizlerden sileceğine inandıklarından, İngiliz savaş gemilerinin Amerikan korsan gemilerinin kendi limanlarına gönderdiği ganimete el koymasına izin verdiler. Bu durumu göz önüne alan ABD Hükümeti, 1812 savaşı bitir bitmez dikkatini Cezayir'e yöneltmişti. Cezayir Beyi Amerikalı esirlerin fidyeyle serbest bırakılmasını reddetmekle kalmamış, bunlara daha fazlasını ekleyeceğini de ilan etmişti. ABD Kongresi ise 2 Mart 1815'de Akdeniz'deki değerli ticaretlerini korumak amacıyla Cezayir'e savaş ilan etmişti.

Amerika ile İngiltere ile yapılan anlaşma resmîyet kazanır kazanmaz, iki filo daha Cezayir sularına gönderilmişti. Filonun birincisi Boston'da kurulmuştu ve William Bainbridge'in komutasındaydı, ikincisi New York'ta kurulmuştu ve Stephen Decatur'un komutasındaydı. Amerika filosu on gemi ve 210 silahtan oluşuyordu, Cezayir deniz gücü ise, 5 fırkateyn, 6 savaş şalopası ve 360 top taşıyan 1 guletten oluşuyordu. Yiğitliği ve yeteneğiyle en düşük rütbeden en yüksek rütbeye kadar yükselmiş olan Cezayirli Amiralin modern savaşın tekniklerine göre eğitilmiş mürettebatı vardı. Portekiz sahillerine yaklaştığında Mağribi amiralin Cebelitarık Boğazı'nı geçip Akdeniz'e girdiğini haber alındı. Cebelitarık'ta iken Decatur, birkaç geminin Cezayirli'lere tehlikeyi haber vermek için hızla giden Cezayir gemilerini vurmak umuduyla Akdeniz'e açılarak takip etmiş, iki Mağrip gemisini yenilgiye uğratmıştı. 28 Haziran 1815 tarihinde Amerikan filosu Cezayir'deydi ve Amiral, İsveç Konsolosu'nun gemiye gelmesini istemişti. Birkaç saat sonra limanın Cezayirli yetkilisi ile gelmişlerdi. Decatur yerli esirlerden birinin şahitliğiyle amirallerinin öldürüldüğünü, gemisinin ve ikinci bir geminin ele geçirildiğini söyleyince, yetkili Amerikalı Amirale hangi koşullarda anlaşma yapmak istediklerini sormuştu. Decatur'un, ABD Başkanı'ndan getirdiği ve Beylerbeyine verdiği mektupta, barışın ancak Cezayirli'lilerin gelecekte haraç istememesi ve Amerikan

ticaret gemilerinin rahatsız edilmemesi koşuluyla yapılacağı belirtiliyordu. Bir gün sonra müzakere yapmak için tam yetkiyle gelen Cezayirli yetkili ile Decatur görüştüğünde, belirtilen maddelerin yanı sıra tüm Amerikalı esirlerin fidyesiz serbest bırakılmasını ve onlardan çalınanların son sentine kadar ödenmesi istendi. Cezayirli yetkili şartları Beylerbeyine sunmak için ateşkes istedi, bu kabul edilmedi. Kısa süre sonra Cezayir anlaşmayı imzaladı ve uzun esaret dönemi yaşamış olan Amerikalı esirler teslim edildi. Cezayir'den sonra Tunus'a giden Decatur, Beylerbeyine son savaşta Amerikan ganimetleri almasından dolayı 46.000 dolar ödemesi için on iki saat süre vermişti ve Beylerbeyi bunu ödemişti. Aynı şekilde Trablusgarp Beylerbeyi de 25.000 dolar ödemeye mecbur edilmişti. Bu dönemde Amerikan filosunun gemileri arasında yer alan Guerriere, Macedonian ve Peacock son savaşta Büyük Britanya'dan zapt edilmiş olan gemilerdi. Bunun üzerine Beylerbeyi'nin başvekili İngiliz konsolosuna: *“Donanmanızın altı ay içerisinde Amerikalıları denizlerden kaldıracığını söylemişsiniz ama şimdi sizden aldıkları gemilerle bizimle savaş yaptılar”* demişti⁶⁴.

6. Kaptan Bainbridge'in Notlarında, Amerika'nın Ticarî Hedeflerinde Türkiye

1815 yılı faaliyetleri anlatılırken Bainbridge'in verdiği bir bilgi de dikkat çekicidir. Anılarında yazdığına göre, Amiral özel sekreteri Mr. Falsome'yi aşağıda sıralayacağımız ticareti esas alan konuları takip etmesi amacıyla İzmir'e göndermişti. Bu konular⁶⁵:

1. ABD ile İzmir arasında ve Türk İmparatorluğundaki diğer limanlarla olan ticaretin durumu ve gelişmesi konusu. 2. Yönetilen ticaretin ticarî yönetmeliği hakkında bilgi. 3. İzmir'deki Amerikan Konsolosunun veya ticarî ofisin tüccarlarına avantaj sağlayıp sağlayamayacağını onaylama konusudur.

Sekreter, kendisine söylenen görevi yerine getirerek, bilgiyle dönmüştü. Bunlar, İzmir'in durumu hakkında girişimci Amerikan tüccarlarını orada ağırlayan, ilgilenen David Offley'in bürosundan verilen dokümanlarla da ortaya

---

⁶⁴ Ellis, s. 215.

⁶⁵ Harris, s. 227.

koyduğu ciddi bilgilerdi. Bu verilere göre, İzmir yıllık bir milyon civarında değeri olan ABD ticaretinin yapıldığı tek limandı. Sekreterin verdiği bilgiler bu durumu kanıtlamaktaydı. Bu miktar Hükümetin göstereceği gayret ile uygun önlemlerle büyük oranda artabilirdi. Bainbridge'in Akdeniz'deki amaçlarından birisi çok güzel biçimde yapılmış gemisini İstanbul'da göstermek ve Osmanlı hükümetinin bir elçiyi kabul edip etmeyeceğini yoklamaktı. Burada Bainbridge'in, daha önce Washington gemisi ile İstanbul'a gelişinde yaşadığı olaya atıfta bulunduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Çanakkale Boğazından öteye geçme izni alamadığından, bu noktada hükümetin istekleri yerine getirilememiştir. Kaptan, 7 Mayıs 1821 tarihinde Donanma Bakanına gönderdiği mektupta şunları yazmaktadır⁶⁶:

“İstanbul’u ziyaret etmekten men edilmiş olmama karşın Türk devletinin “çok olumsuz anlamda sayılmayacak” engellemesine dayanarak bu denizdeki gemimin, Cebelitarık’ta yaşadığımız güçlükleri barışçıl yollarla çözerek ve en uygun şartlarda filomuzun kalacağı bir yer bularak, bir dereceye kadar ülkemize hizmet edeceğine inanıyorum. Özellikle hayranlık uyandıran Columbus gemimizin yer aldığı filomuzun farklı Berberi limanlarında boy göstermesi bu ülkelerin ulusumuza saygı göstermesini sağlamıştır. Berberi sultanlıklarındaki Amerikan Başkonsolosu Bay Shaler ile yaptığım sık yazışmalar bunları doğrular niteliktedir. Komutam altında bulunan filo her zaman alarm halinde olup, ticaretimizi en küçük bir şekilde taciz etmeleri veya Birleşik Devletler ile olan anlaşmalarını ihlal etmeleri halinde, bu korsanlara karşı her an harekete geçmeye hazırdır. Trablusgarp, Tunus, Cezayir ve Fas’ta bulunan konsoloslarımız bu ülkelerin dostane olduğu hususunda tatmin edici garantiler verdiği için bu hususta pek endişeli değiliz.”

1794-1816 arası dönem, ABD için bu korsan güçlerle savaşım, ABD donanmasının kuruluşu ve Akdeniz'deki Avrupalı büyük güçlerle, özellikle İngiliz, Fransız, İspanya'nın baskın rolüne karşı yeni bir güç olarak ortaya çıkış süreci olmuştur. İngiltere'nin inhisarı altında bulunan Levant ticaretine, Amerikalıların da girmesiyle Akdeniz'de dengeler değişmiştir. Akdeniz'in ticarî potansiyelini ve Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki rolünü önemseyen ABD, İngiltere'nin engelleme çabalarına rağmen anlaşmalar yoluyla, gemilerinin

---

⁶⁶ Harris, s. 231.

KAPTAN WILLIAM BAINBRIDGE'İN İSTANBUL SEYAHATİNİN ÖNEMİ

Akdeniz'de rahat dolaşabilmesini sağlamıştır. Bu sayede Amerika'nın ürünlerini satabileceği yeni bölgelere yayılması mümkün olabilmişti. Özellikle 1820 sonrası ticareti genişlemiştir. 1821'de ihracat ve ithalat geliri toplamı 127 milyon dolar iken, 1860'da 762 milyon dolar gibi bir rakama ulaşmıştır. Bu sıçrayışı sağlayan ana faktörlerden birisi, Amerikan deniz ticaretinin büyümesiydi⁶⁷.

Sonuç

Kaynakların verdiği bilgiler, ABD'nin Garp Ocakları'na karşı izlediği politika hakkında önemli bilgiler aktarmakta ve ABD'nin Akdeniz ticaretinde güçlü olma girişimlerini anlamamızı sağlamaktadır. Amerika kıtasından uzakta bir bölgede ABD gemilerinin ele geçirilmesi, Amerikalıların rehin alınmasına verilen önem, bunu durdurmak ve Ocakları yenilgiye uğratmak üzere yeni kuvvetlerin Akdeniz'e gönderilmesi ve ABD yönetimine verilen istihbaratlar, ticari açıdan ABD'nin Akdeniz'de etkinliği için yürütülen müzakereler bu dönemin kaynaklarına ayrıntılarıyla yansımıştır. Bu açıdan Kaptan Bainbridge'in Osmanlı ve Garp Ocakları ile ilgili görüşlerini yazdığı raporları ve değerlendirmelerinde, Akdeniz'deki faaliyetler üzerine verdiği bilgiler de dikkat çekicidir. O ve diğer ABD deniz subaylarının ticarî açıdan ABD girişimlerinin önünü açacak çalışmaları, diğer ülkeler ve Osmanlı Devleti ile siyasi ilişkiler kurmanın anahtarlarından olmuştur.

---

⁶⁷ Paul A. Varg, *United States Foreign Relations 1820-1860*, Michigan State University Press 1979, s. 45.

Abstract

THE SIGNIFICANCE OF CAPTAIN WILLIAM
BAINBRIDGE'S ISTANBUL VISIT WITH REGARDS TO
INITIATION OF COMMERCIAL RELATIONS BETWEEN
TURKEY-AMERICA IN THE MEDITERRANEAN

Americans first tried to do business in the Mediterranean when they came into contact with the Barbary States that ruled by the Ottoman Empire. After the American merchant ships had arrived Smyrna in 1797, the USA and the Ottoman states began to establish economic relations. This paper discusses the issues on the relations of the Ottoman Empire-the USA-Barbary States during the conflicts arose among the states resulting from the Mediterranean trade and the interest of the United Kingdom and other European countries, and is supported by some information that may help us understand the aims and approaches of the two states before 1830 when the USA signed a treaty of commerce with the Ottoman Empire. I also will be referring some sources that are scarcely referred. I do not intend here a more detailed study based on the archive records. Some of these records are mentioned in order to explain the inception of the relations between the two countries. Activities of Commodore William Bainbridge for America and their importance in initiating the American-Ottoman relations are presented.

Keywords: Mediterranean, United States of America, Ottoman Empire, Barbary States, Trade, William Bainbridge.